

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ: MESLEKLERİN ÖĞRETİMİNE YÖNELİK BİR DURUM ÇALIŞMASI*

*Kibar AKTİN***

ÖZET

Sosyal bilgiler eğitiminin geleceğin vatandaşlarının yetiştirilmesinde ve demokrasinin yerleşmesinde önemli bir rol oynadığına dair yaygın kanı, Türkiye hariç dünyanın birçok ülkesinde okul öncesi dönemde sosyal bilgiler eğitiminin başlamasına ve yaygınlaştırılmasına neden olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye’de okul öncesi eğitim programı kapsamına alınmayan sosyal bilgiler eğitiminin önemine dikkat çekmek ve mesleklerin öğretimi ile sosyal bilgiler kazanımlarının uygulanabilirliğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi olan durum çalışması desenlerinden bütüncül tek durum deseni uygulanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu nitel araştırma yaklaşımı kapsamında amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenmiştir. Tipik durum örnekleme ile çalışma yapılacak okul; ölçüt örneklemeyle 48-52 aylık 3 kız ve 3 erkek toplam 6 öğrenci çalışma grubu olarak seçilmiştir. Veriler, çocukların cevapladıkları ön ve son yarı yapılandırılmış görüşme soruları, çizdikleri resimler, sınıf içi kamera kayıtları ve öğretmenle yapılan görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak sosyal bilgiler kazanımları bağlamında yorumlanmıştır.

Araştırmada okul öncesi dönem çocukları anne ve babalarının kendi temel istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için çalıştıklarını düşünebildikleri, para gibi temel ekonomik kavramları ifadelerinde kullanabildikleri, yer ve mekân algısını mesleklerle ilişkilendirebildikleri, geçmiş kavramını kendi bebeklikleri ile başlayan kısa bir zaman dilimi ile sınırladıkları ve güncel konularla ilgilendikleri görülmüştür. Çocuklar ben merkezlerinden hareketle meslekler ile ilgili tüm öğrenmelerini kendi deneyimlerinden yola çıkarak tanımlayabilmiş ve sosyal bilgiler kazanımlarını edinebilmişlerdir. Araştırma sonuçları okul öncesi döneminde çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olarak sosyal bilgiler eğitimi almaya hazır olduklarını ve böyle bir eğitimin kazanımlarının gerçekleştirilebileceğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda vatandaşların yetiştirilmesinde ve demokrasinin yerleşmesinde önemli bir rol oynayan sosyal bilgiler eğitiminin okul öncesi dönemde Türkiye’de başlaması ve yaygınlaştırılması zorunlu hale getirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Okul Öncesi Dönem, Ben Merkezilik, Meslek

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, El-Mek: kibaraktin@yahoo.com

PRESCHOOL SOCIAL STUDIES EDUCATION: A CASE STUDY RELATED TO THE TEACHING OF THE PROFESSIONS

ABSTRACT

Common evidence related to the role of the social studies education on the next generation and democracy has caused to the starting of the preschool social studies education in some countries except for Turkey. In this study, the importance of social science training that is not included in the preschool training program in Turkey has been discussed and the applying of the gaining related to the professions has been revealed. Integrative case pattern that is one of the case study patterns has been applied in this study. The working group of the study has been determined by using the purposeful sampling methods within the qualitative research approach. The school where the study will applied has been chosen as a working group with 6 students, 3 of them are boys and 3 of them are girls, by using criteria sampling. The data has been gathered by answers of students, drawings, camera records and interviews with teachers. The obtained data has been interpreted in the scope of the gaining of social studies by using content analysis method. Preschool students and their parents have arouse their interests in meeting their needs, using the basic economic concepts like money, relating the sense of space and time with professions, limiting their backgrounds with time zone, interesting in current issues. Children have described their learning experiences related to the professions and they have obtained their social studies gainings by selfcentredness. The results of the study have revealed that the children are ready to take the social studies education in terms of cognitive, affective and psychomotor. For this reason, preschool social studies education should be given in order to grow the citizens and democracy in Turkey.

Key Words: Social studies education, preschool, selfcentredness, profession.

Giriş

Okul öncesi dönem, çocuğun doğumunda altı yaşına kadar olan bir gelişim sürecini içeren bir kavramdır (Diem ve Taylor, 2001, s.81). Bu süreçte çocuğun yaşadığı zengin nitelikli yaşantılar, nöronlar arasında sinaptik bağlantıları arttırarak (Nash, 1997; Morrison, 2001, s. 50; Poyraz ve Dere, 2003, s. 17) çocuğun bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal gelişimi için güçlü bir zemin oluşturmaktadır. Okul öncesi dönem çocuk için hem “kendi özgün, bireysel varlığını fark” ettiği hem de sosyalleşme ve toplumla iletişime geçme aşamasında bulunduğu toplumun beklentilerini “toplumun örf ve adetleri”ni öğrendiği bir aşamadır (Ulcay, 1983, Akt:Yıldız ve Akbaba, 2013, s.1475). Sosyal bilgilerin içeriği itibarıyla örtüşerek, demokratik yaşam için önemli fikir beyinlerinin yetiştirilmesine ve toplumsal gelişimin desteklenmesine yön vermektedir (Woysner, 2010; Hessberg, 2012; Akt; İter, 2013, s.593). Bu nedenle çocuklara yaşamlarının ilk altı yılında zengin çevresel olanaklarla destekleyici bir eğitim ortamı sunulması önemlidir (OÖEP, 2013, s.12). Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) faaliyet gösteren Erken Çocukluk Eğitimi Ulusal Birliği’ne, *National Association for the Education of Young Children*’a (NAEYC, 2009, s.2) göre okul öncesi dönem “çocukların öğrenme eksikliklerini azaltmak, başarısını artırmak,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

yaratıcılıklarını geliştirmek, okulun ilk yılları ile bağlantılı bir öğretim geliştirmek ve öğretmen bilgisini tanıma”sını sağlamak yönünden önemlidir.

Küreselleşmeyle birlikte çok kültürlü toplumsal yapılar oluşurken, okul öncesi dönemde sosyal bilgiler eğitiminin verilmemesi ya da ihmal edilmesi durumunda ileriki yaş dönemlerinde çocukları ülke vatandaşlığına hazırlamada başarılı olunamayacağı ileri sürülmektedir (SSSC-K12, 2006, s.15). Diem ve Taylor’ın (2001, s.80) ifade ettiği gibi “Programın içeriğinde yer alan derslerin % 25’i, yarının vatandaşlarını şekillendirmede yardımcı” olacak bir içeriğe sahiptir. Sosyal bilgiler eğitimi geleceğin vatandaşlarının yetiştirilmesinde ve demokrasinin yerleşmesinde erken çocuklukta önemli bir rol oynamaktadır (NAEYC, 2009, s.1).

Sosyal Bilgiler Eğitimi

ABD’de okul öncesi dönemde sosyal bilgiler öğretim programının beş farklı alan (küresel eğitim, tarih, coğrafya, ekonomi ve güncel konuları) çatısı altında insan grupları ile ilgili bir içeriğe odaklandığı görülmektedir (Alleman, Brophy, 2001, 2002, 2003; Mindes, 2005, s.2). Disiplinler arası bir yaklaşımı içeren programın öğrenme alanları çocukların “ben”, “bana” ve “kendim” algıları ile doğrudan bağlantılı; kendisi, ailesi, komşuları, toplum, devlet, millet, dünya ve evren ile ilgili olarak somut konuların da dâhil edildiği sekiz çevre farkındalığını kapsamaktadır (Diem ve Taylor, 2001, s.81).

Sosyal bilgiler eğitiminde beş alan ve sekiz çevre farkındalığı çerçevesinde zengin tematik ünitelerle sorumlu vatandaşlık duygusu geliştirmek amaçlanmaktadır (HSSFCPS, 2005, s.2). Farklı etnik kökene ve kültüre sahip vatandaşların demokratik bir oluşum içerisinde bir arada sorumlu ve aktif vatandaşlar olarak yetiştirilmesi önemsenmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalarda, özellikle okul öncesi dönemde sosyal bilgiler eğitiminin, vatandaşlık kazanımlarına dair temel bilgi, tutum ve becerilerin kazanımı için bir temel oluşturduğu savunulmaktadır (SSSC-K12, 2006, s.15, MHSSCF, 2003, s.2).

Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi ilkokulda Hayat Bilgisi dersi kapsamında 1. sınıfta başlamakta, 2. ve 3. sınıfta devam etmekte; 4-5, 6-7. sınıflarda ise “sosyal bilgiler” adı altında ayrı bir ders olarak sürmektedir. Öte yandan birinci sınıfa gelene kadar vatandaşlık algısının çocukta bir şekilde informal olarak kazanıldığı düşünüldüğünde; temel vatandaşlık değerlerinin kazandırılmasına yönelik organize çalışmalar için de birinci sınıfın geç bir aşama olduğu söylenebilir. Okul öncesi dönemde sosyal bilgiler öğretiminde bu geç kalınmışlığın nedeni öğretmenlerin bu dersin içerik kapsamı hakkında yanlış ve eksik bilgi sahibi olmalarıyla ilişkilendirilebilir. Nitekim Charlesworth ve Lund’un (1990) belirttiği gibi bazen okul öncesi öğretmenleri için, çocukların sosyal bir ortam içerisinde olmaları, sosyal bilgiler öğretimine eşdeğer bir durum olarak algılanmaktadır (Diem ve Taylor, 2001, s.81). Husband (2010, s.60) yaptığı bir çalışmada okul öncesi dönemi eğitimcilerinin büyük bir çoğunluğunun bu dönemde sosyal bilgiler dersinde ırk ve ırkçı yaklaşımlar gibi tartışmalı konuların çocuklara öğretilmesine karşı çıkmakta olduğunu ve bu dersin daha çok ilköğretim düzeyinde verilmesi gerektiği görüşünde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu görüşün tersini savunan öğretmenler ise uygun öğretim yaklaşımıyla okul öncesi dönemde sosyal bilgiler konularının öğretilbileceğini ileri sürmektedirler.

Tuğrul ve Güler (2007, s.29), sosyal bilgiler kapsamında yer alan “[c]oğrafya ve tarih konularının okul öncesindeki çocukların ilgi alanına girmediğine ilişkin yaygın bir görüş”ün aksine aslında günlük hayatta çocuğun “birçok deneyiminin doğrudan tarih ve coğrafya ile ilişkilendirilebileceği”ni ileri sürmüştür. Yasar, İnal, Uyanık ve Yazıcı (2012, s.75) “Okul Öncesi Dönemde Coğrafya Eğitimi” başlıklı çalışmalarında coğrafya eğitiminin “çocukların, kendilerini ve çevrelerini keşfetmesini, farklı kültürlerdeki insanlarla anlamlı ilişkiler kurmasını ve çevreye karşı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

daha duyarlı ve bilinçli olmalarını” sağladığını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda doğuştan getirdikleri merak duygusu ve keşfetme isteği ile doğal coğrafyacılar olan çocukların bu özelliklerinin okul öncesi dönemden itibaren gelişim düzeylerine uygun olarak planlanmış coğrafya eğitimi ile desteklenmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Benzer şekilde Egan “mitsel evre” olarak adlandırdığı ve 4-9 yaş aralığına karşılık gelen dönemde de çocuklara tarih öğretilebileceği görüşündedir (Egan, 1978). Dilek ve Yapıcı, (2005, s.2) ortaya koydukları “Öykülerle Tarih Öğretimi” araştırmalarıyla “çocuğa özgü soyut düşünce[nin] imgelemler ve çağrışımlar yoluyla geliştirileceği” görüşündedirler. Dilek’e (2007, s. 82) göre, özellikle “tarihsel öğrenmede imgelem kullanmak”, öğrenciye yaratıcı düşüncesini nasıl kontrol edeceğini göstermekle mümkündür. “Öğrencilerin tarih disiplini tarafından kabul edilebilir ürünler sergilemesi tarihsel imgelemin tarihsel bağlama ve gerçekliğe” uygun olarak yapılandırmasını sağlamakla mümkündür (Dilek, 2009, s.640). Tuğrul ve Güler (2007, s.29) çocukların heyecan ve merak içinde dinledikleri hikâyelerde zaman ve mekân kavramına dair çok sayıda ipucunun yer aldığını, bu sayede çocukların farklı zamanları ve farklı bilgileri keşfettiklerini belirtmişlerdir. Coşkun-Keskin ve Kırtel (2012) “Erken Çocukluk Döneminde Türk Kültürüne Ait Sanat Örnekleri Aracılığıyla Sosyo-Kültürel Eğitim” başlıklı çalışmalarının sonucunda çocukların tarihsel düşünme becerileri kapsamında empati kurabildiklerini, geçmişlik algısı içeren zaman kavramına sahip olduklarını ve öğrendiklerini akıl yürütme ve problem çözme becerilerini kullanarak günlük hayatla ilişkilendirdiklerini ortaya koymuşlardır. Zaman ve mekan kavramı erken çocuklukta tarihsel ve coğrafi düşünme becerilerine dair önemli kazanımlardır. Sosyal bilgiler eğitimi alanındaki bazı araştırmalar temel ekonomik kavramların da erken çocukluk döneminde verilebileceğini göstermiştir (Zarrillo, 2000, s.320). Sosyal bilgiler eğitimi kapsamında değerlendirilebilecek bu çalışmalarda araştırmacılar, okul öncesi dönemde başlaması gereken sosyal bilgiler eğitiminin çeşitli boyutlarına dikkat çekmişler ve önemini ortaya koymuşlardır.

Sosyal bilgiler eğitimi kapsamında insan hakları eğitimi çok küçük yaşlardan itibaren bireylere verilmesi gereken önemli bir eğitimidir. Bu yaşlarda verilecek insan hakları eğitimi insan haklarına yönelik tutum ve davranışların kalıcı olması sağlanacaktır (Karatekin, Meray, Sönmez ve Kuş, 2012, s.2193). Genelde sosyal bilgiler, özelde vatandaşlık eğitimi kapsamındaki değerlerin okul öncesi dönemde, tesadüflere bırakılmadan bilinçli bir şekilde kazandırılması, ileriki aşamalarda bu bağlamda kazandırılmak istenen değerlerin sağlam bir temele oturması için zemin hazırlayacaktır. Böylece, çocuklar temel tutum ve kavramları bu aşamaya gelene kadar yapılandırabilecektir (Diem ve Taylor 2001, s.80). Türkiye’de okul öncesi dönemde verilmeyen sosyal bilgiler eğitiminin verilmesi bu çerçevede oldukça önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Türkiye’de okul öncesi eğitim programı kapsamına alınmayan sosyal bilgiler eğitiminin önemine dikkat çekmek ve mesleklerin öğretimi ile sosyal bilgiler kazanımlarının uygulanabilirliğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada aşağıdaki araştırma problemlerine yanıt aranmıştır:

1. Okul öncesi dönemde çocukların meslekler konusu ile ilgili kazanımlarının ekonomi eğitimi ile ilişkisi nedir?
2. Okul öncesi dönemde çocukların meslekler konusu ile ilgili kazanımlarının coğrafya eğitimi ile ilişkisi nedir?
3. Okul öncesi dönemde çocukların meslekler konusu ile ilgili kazanımlarının tarihsel düşünme becerileri ile ilişkisi nedir?
4. Okul öncesi dönemde çocukların meslekler konusu ile ilgili kazanımlarının vatandaşlık eğitimi kapsamında ulusal ve uluslararası boyutla ilişkisi nedir?

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

5. Çocukların meslekler ile ilgili sanatsal etkinliklerinin sosyal bilgiler eğitimi ile ilişkisi nasıldır?

Bu alt problemlerin oluşturulmasında yararlanılan ilgili kazanımlar çalışmanın “yöntem” kısmında sunulmuştur.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan “durum çalışması” seçilmiştir. Durum çalışmasında “güncel bir olgu, olay, durum, birey ve gruplar üzerine odaklanılıp, derinlemesine” incelenmeye çalışılmaktadır (Bassey, 1999; Stake, 1995; Yin, 1994’den akt., Ekiz, 2003, s.43). Araştırma yapmak için özel bir durumun varlığından bahsedilmesi gerekmektedir. Bir duruma ait etmenler bütüncül bir çerçevede birbiriyle ilişkili bir şekilde araştırılır. Birden fazla veri toplama yöntemi kullanılarak verilerin birbirini sınaması ve desteklemesi beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.77). Araştırmamızda durum çalışması desenlerinde “bütüncül tek durum deseni” kullanılmıştır. “Bütüncül tek durum desenleri bir birey, bir kurum, bir program, bir okul gibi tek bir analiz birimini içerir... daha önce hiç çalışılmamış ya da hiç uygulanmamış konular ele alınabilir” (Kaplan-Öztuna, 2013, s.202).

Çalışma Grubu

Araştırma 2012–2013 eğitim-öğretim yılında Sinop il merkezinde bulunan bir anaokulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu nitel araştırma yaklaşımı kapsamında amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenmiş; tipik durum örnekleme ile çalışma yapılacak okul; ölçüt örnekleme ile de çalışma grubu belirlenmiştir. Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel’e (2011, s.91) göre tipik durum örnekleme “[...] araştırma problemi ile ilgili olarak evrende yer alan çok sayıda durumdan tipik olan bir durumun belirlenerek bu örnek üzerinden bilgi toplanması[dır]”. Çalışma grubunun seçiminde kullanılan ölçüt örnekleme göre “[...] temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.112). Belirlenen ölçüt ile okulda üst yaş grubundaki 48-52 aylık 3 kız (İR, DU, MÜ) ve 3 erkek (EF, EK, EM) toplam 6 öğrenci seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri kaynağının çeşitliliği zengin ve bütüncül güvenilir sonuçlar elde etmemizi sağlayacağı düşüncesi ile veri toplama aracı çeşitlendirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek’e (2008, s. 267) göre “[f]arklı yöntemlerle (görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi) elde edilen verilerin birbirini teyit amacıyla kullanması, ulaşılan sonuçların geçerliğini ve güvenilirliğini artır[maktadır]” Bu doğrultuda, yarı yapılandırılmış görüşme soruları, sınıf içi kamera kayıtları ve öğrencilerin çizdikleri resimler veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

Veri toplama araçlarının hazırlık aşamasında ABD’nin Massachusetts (MHSSCF), Washington (WSSS-K12), Kuzey Karolina (SSSCA-K12) ve California eyaletinin (HSSFCPS) K-12 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan okul öncesi sosyal bilgiler eğitimi kazanımlarından yararlanılarak görüşme soruları ve sınıf içi etkinlikler düzenlenmiştir.

Görüşme Soruları: Görüşme soruları görüşmenin esnek olabilmesi, çocuklara cevaplamadıkları soruları farklı şekillerde sorabilmek ve belirsiz cevaplarının anlaşılabilmesi için

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

yarı yapılandırılmıştır. Saunders, Lewis ve Thornhil (2004) yarı yapılandırılmış görüşmelerin cevapları sınırlamadığını ve sorulan açık soruların anlaşılmayan ya da yetersiz cevapların anlaşılmasında araştırmacıya yardımcı olduğunu belirtmişlerdir (Masran, 2005, s.55). Araştırmacının görüşmeye yeni sorular eklemesi esnekliği aynı zamanda geçerliği sağlamak açısından araştırmada önemli bir kazanımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 256).

Görüşme soruları şöyledir:

- Anne ve babanız niçin çalışmak zorundadır?
- Büyüyünce ne olmak istiyorsun, neden istiyorsun?
- Şehirlere göre meslekler/işler değişmekte midir?
- Geçmiş zaman nedir?
- Geçmişteki insanlar hangi meslekleri (işi) yapıyordu?

Soruların içeriği, alanında uzman iki kişi tarafından değerlendirilmiştir. Uzmanların önerileri çerçevesinde görüşme sorularına son şekil verilmiştir. Soruların çocuklar tarafından anlaşılabilirliğini ve cevaplanma durumunu tespit etmek için dört çocukla pilot çalışma yapılmıştır. Glesne'nin (2013, s.74) belirttiği gibi pilot çalışma “[a]raştırma durumunun ve soruların açıklığa kavuşmasını sağlayabilir”. Pilot çalışmada çocuklar tarafından anlaşılmayan sorular ve kelimeler tespit edilerek gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Görüşme soruları aynı içerikle uygulamanın ilk aşamasında ön görüşme soruları olarak ve uygulama bitiminde ise son görüşme soruları olarak çocuklara sorulmuştur.

Kamera Kayıtları: Tüm etkinlik sürecinin kayıtlarıdır.

Çocuklara etkinliğin ilk aşamasında ekonominin temel kavramları olan ihtiyaç ve istekler ile bunların mesleklerle ilişkilendirilmesini sağlayacak ve pekiştirecek görüntülerin yer aldığı power point sunum gösterilmiştir.

İkinci aşamada “Postacı Pat” çizgi filminden 10 dakikalık bir kesit izlettirilmiştir. Çizgi filmde yer alan mesleği ve bu mesleğe ait görevleri tanınması sağlanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü aşamada çocuklara power pointte hazırlanan meslekler menüsü (doktor, sağlıkçılar, öğretmen, astronot, kameraman, pilot, itfaiyeci, polis vb.) üzerinden kendi istediklerini seçip açmalarını ve ekrana gelen figürün hangi mesleği temsil ettiğini ne iş yaptığını söylemelerini sağlanmıştır.

Dördüncü aşamada farklı renk ve kültürdeki insanlara dikkat çekerek mesleklerin evrensel olduğu vurgulanmış; aynı zamanda coğrafi koşullardan kaynaklı farklı bölgelerde ve ülkelerde farklı mesleklerin olabileceğine dair görüntüler sunulmuş ve anlatımlar yapılmıştır.

Beşinci aşamada çocuklara balıkçı şarkısı eşliğinde oyun oynatılmıştır.

Altıncı aşamada eski meslekler ile ilgili görüntüler gösterilmiştir. Tarihte süreklilik kavramı doğrultusunda çocukların eskiden olan mesleklerin bugünde olduğunu ifade etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Fotoğrafların geçmişe ait olduğunu tespit etmeleri istenmiştir.

Yedinci aşamada öğrencilere resim yaptırılmıştır.

Son aşamada değerlendirme amaçlı son görüşme soruları çocuklara sorulmuştur.

Öğrenci Resimleri: Çocuklara mesleği tanımlayıcı araç ve gereçlerden birinin yapıştırıldığı (olta, tuval, sulama kabı, kalem, polis şapkası ve posta arabası) resim kâğıdı verilmiştir. Onlardan resimdeki araç ya da malzemenin hangi mesleğe ait olduğunu tespit edip, o meslekle ilgili ayrıntıları resmederek tamamlamaları istenmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Öğrenci Kişisel Bilgileri: Çocukların anne ve babalarının işi, yaşları ve çocuklara daha önce öğretmenlerinin öğrettikleri konular hakkındaki bilgilerdir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde sosyal bilgiler disiplinleri (ekonomi, tarih, coğrafya, uluslararası ve küresel bağlamda vatandaşlık eğitimi) dikkate alınarak her bir disiplin tema bu temalara ait ifadeler kod olarak düşünülmüştür (Yıldırım, Şimşek, 2008, s.229). Her bir tema alt probleme dönüştürülmüştür. Örneğin *ekonomi teması* “Okul öncesi dönemde çocukların meslekler konusu ile ilgili kazanımlarının ekonomi eğitimi ile ilişkisi nedir?” alt problemine dönüştürülmüştür. *Anne ve babanız niçin çalışmak zorundadır?* gibi bir soruya verilen cevaplar IR’ın “para kazanmak için” ve MÜ’nün “çok şey alsın diye çikolota, şeker, puding” şeklinde verdikleri cevaplar da ekonomi temasıyla ilişkili kodlar olarak belirlenmiştir. İlgili alt problem içerisinde analiz edilmiştir.

Araştırmanın veri setini oluşturan çocuklar için yapılandırılmış ön ve son görüşme sorularının cevapları, çocukların çizdikleri resimler ve sınıf içi aktivitelerini içeren kamera kayıtları, temalar (alt problemler) ve kodlar doğrultusunda içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiş ve aşağıda sıralanan ABD eyaletlerinin okul öncesi dönemde sosyal bilgiler eğitimi kazanımlar doğrultusunda yorumlanmıştır.

Belirlenen kazanımlar şunlardır:

- İnsanların neden çalıştığını açıklar (istediğimiz şeyleri satın almak için para kazanmak zor”unda olmamız gibi örnekler) (MHSSCF, 2003, s.14).
- Evdekiler de dâhil farklı iş alanlarında çalışanlardan örnekler verir (MHSSCF, 2003, s.14).
- Aileler ve gruplardaki benzerlik ve farklılıkları tanımlar (SSSCA-K12, 2002, s.19-20).
- Geçmişte insanların nasıl yaşadığını ve bugünkü insanlardan nasıl farklı şekilde yaşadığını anlar (kurallar ve kanunlarla birlikte yaşama, giyinmek, eğlenmek, beslenme vs gibi) (HSSFCPS, 2005, s.36).
- Tarihsel kronolojik düşünmeyi anlar (WSSS-K12, 2013, s.19).
- Kronoloji ve zamanla bağlantılı kelimeleri ve cümleleri doğru kullanır (MHSSCF, 2003, s.13).

Araştırmada kullanılan farklı veri toplama araçlarından elde edilen bulgular karşılaştırılarak yorumların iç geçerliği artırılmaya çalışılmıştır. Zira elde edilen verilerin birbirini teyit amacıyla kullanması, ulaşılan sonuçların geçerliğini ve güvenilirliğini artırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 267; Kaplan-Öztuna, 2013, s.210). Bu bilgiler verilerin çözümlenmesi ve anlamlandırılması sürecinde işe koşulmuştur. Araştırmanın bulguları açık bir biçimde yazılarak ve çocukların yaptıkları çizimler gösterilerek dış geçerliği artırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın dış geçerliğini artırmak için ayrıca çalışmada isimleri kodlanan bireyler haklarında öğretmenlerinden ayrıntılı bilgi elde edilmiştir. Farklı araştırmaların incelenmesi; okul öncesi ve sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman kişilerle görüşülmesi yoluyla etkinliklerinin niteliği ve yorumların güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır. Geçerliğin ve güvenirliliğin sağlanması için çalışmanın verileri video kayıtları, resim çizimleri, görüşme soruları ile kaydedilip raporlaştırılmış, yeterli veri kaynağı kullanılmaya çalışılmış, verilerin toplanması ve analiz edilmesi aşaması tüm ayrıntılarıyla aktarılmaya çalışılmıştır (Johnson, 2005, s.21’den akt., Tüzel ve Çekiç, 2013, s.239).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Bulgular

Birinci Alt Problemlle İlgili Bulgular

Araştırmanın birinci alt probleminde “Okul öncesi dönemde çocukların meslekler konusu ile ilgili kazanımlarının ekonomi eğitimi ile ilişkisi nedir?” sorusunun cevabı araştırılmıştır. Bu alt probleme yönelik elde edilen görüşme verileri Tablo 2’de incelenebilir.

Tablo 2. “Anne ve babanız niçin çalışmak zorundadır?” sorusuna ait ön ve son görüşme cevapları

Ön Görüşme	Son Görüşme
İR. Para kazanmak için DU. Para kazanmak için EK. Annemiz babamız işe giderse para kazanıyorlar ve oyuncak alıyorlar, saat de alıyorlar. MÜ. Çok şey alsın diye. Çikolata, şeker, puding EF. Para, yemek yemek. Canı sıkıldığında oyun oynuyorlar. EM.	İR. Para kazanmak için DU. Para kazanmak için EK. Çünkü para kazanmak için çalışıyorlar. Oyuncak almak, her şey almak için çalışıyorlar. MÜ. Para kazanmak için, çikolata için EF. Yemek için./ Evet EM.

“Anne ve babanız niçin çalışmak zorundadır?” sorusuna ön ve son görüşmede İR ve DU’nun verdikleri cevaplarda odak noktası, doğrudan ekonomik bir kavram olan “para”dır. MÜ ise sadece ön görüşmede istekleri sıralamıştır. Öte yandan EK ve EF’in ön ve son görüşmede verdikleri benzer cevaplar, para kazanmanın asıl nedeni olan ihtiyaçlar ve isteklere yönelik bir farkındalık içermesi bakımından anlamlıdır. Çocuklar bu yaş döneminin bir özelliği olarak verdikleri somut örneklerle, çalışma ediminin temel nedenini ekonominin temel kavramları olan ihtiyaçlar ve istekler ile büyük oranda ilişkilendirebilmişlerdir. Çocuklar “ekonomik düşünce” ile ilgili önemli temel cevaplar verebilmiştir.

Etkinlik sürecinde çocuklara, öğretmenin “babanızın ve annenizin mesleği var mı?” sorusuna EK “silah, top” gibi daha önce verdiği cevabı tekrarlarlarken, öğretmenlerinin araya girerek EK’e “senin baban asker değil mi?” sorusunu yöneltmesi üzerine diğer çocuklar meslek kavramının ne anlama geldiğini algılayıp sırayla; İR “annem hemşire”, EF “babam ayakkabıcı”, DU “babam gözlükçü” ve MÜ sadece “çalışıyor” cevaplarını vermişlerdir. MÜ anne ve babasının mesleğini söylemese de meslekler kavramını “çalışma” edimi ile ilişkilendirebilmiştir.

Etkinlik sırasında çocuklara meslek kavramı anlatılırken çiftçilik örneği verilmiştir. Kişilerin yetiştirdiklerini satmadıkları ve para kazanmadıkları sürece onların bahçıvan ya da çiftçi olamayacakları anlatılmıştır. Mesleğin ekonomik anlamda para kazanılan bir uğraş olduğu tanımını yapamamaları da, DU’nun dedesinin bahçesi olduğu ama yetiştirdiği ürünleri satmadığı ve EF’in “Onları kendileri yiyorlar” ifadelerinden bu bilgiyi öğrendikleri ileri sürülebilir.

İkinci Alt Problemlle İlgili Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde “Okul öncesi dönemde çocukların meslekler konusu ile ilgili kazanımlarının coğrafya eğitimi ile ilişkisi nedir?” sorusunun cevabı araştırılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler Tablo 3 ve Tablo 4’te incelenebilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Tablo 3. “Şehirlere göre meslekler/işler değişmekte midir?” Sorusuna Ait Bulgular

Ön Görüşme Cevapları	Son Görüşme Cevapları
İR. Başka meslekler yapıyor herkes DU. Evet süs takıyor. EK. Değişmiyor MU. Bebekken altıma yapıyordum. Şimdi büyüdüm. EF. Denizde yüzer, aynı kalır. EM.	İR. Evet değişmektedir. DU. Değişiyor. EK..... MU. Değişiyor. Sinop'ta soğuk balık vardır. EF. Değişmektedir (nedenini anlatamıyor). EM.....

“Şehirlere göre meslekler/iş değişmekte midir” sorusu cevaplanmayınca çocuklara sonda soru “Şehirlerde birbirinden farklı meslekler/işler var mıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Ön görüşmede bu soruyu sadece İR “başka meslekler yapıyor herkes” ile cevaplayabilmiş; “nasıl meslekler bunlar?” sorusunu ise cevaplayamamıştır. İR ve EK’in, değişimi, kişilerin farklı/değişik meslekler yapması ile ilişkilendirip ilişkilendiremedikleri konusu yeterince açık değildir. MU’nun ise “bebekken altıma yapıyordum. Şimdi büyüdüm” ifadeleri ile “değişim” kavramını büyüme süreci ile ilgili gelişimsel farklılıklar ile ilişkilendirdiği düşünülebilir. Çocuklarla yapılan etkinlik sürecinin ardından yapılan son görüşmede çocukların % 68’i “evet değişmektedir, değişmektedir ve değişiyor” ifadelerini kullanmıştır. Değişimi sadece MU “değişiyor. Sinop’ta soğuk balık vardır” ifadesi ile ekonomi ve coğrafi alan içerisinde toplumsal çevre farkındalığını ortaya koyarak cevaplayabilmiştir.

Tablo 4. “Büyüyünce ne olmak istiyorsun, neden istiyorsun” Sorusuna Ait Bulgular

Ön Görüşme Cevapları	Son Görüşme Cevapları
İR. Hemşire, canım istiyor. DU. Astronot. Çünkü hayatımda hiç uzaya çıkmadım. Babam izin vermiyor. EK. Otobüs şoförü, otobüsü çok seviyorum MU. Doktor olmak. EF. İtfaiyeciyi çok seviyorum, yangın söndürüyor. EM. Anne olmak istiyorum.... Erkekler baba, kızlar anne olur.	İR. Hemşire, hemşireler çok güzel çünkü DU. İtfaiyeci çünkü yangınları söndürüyoruz. EK. Otobüs şoförü MU. Jimnastikçi, güzel şeyler öğretiyor, takla atmak EF. İtfaiyeci yangın ve yangınları söndürüyor. EM.....

“Büyüyünce ne olmak istiyorsun, neden istiyorsun?” sorusuna yönelik çocukların verdikleri cevapları analiz etmek için öğretmenlerin çocuklar hakkında verdiği kişisel bilgilerden faydalanılmıştır. Annesi hemşire olan İR. “hemşire”, EM. de “anne” olmak istediğini açıklamıştır. EM’in cevabı annelik ve babalık statülerinin çocuklar tarafından birer meslek gibi algılanabildiğini göstermektedir. Diğer çocuklar “doktor, itfaiyeci ve otobüs şoförü olmak” cevaplarını vermiştir. Öte yandan DU’nun astronot cevabı, diğer çocuklardan farklı olarak çevre farkındalığının daha geniş bir kapsamda; küresel düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Ön ve son görüşme değerlendirildiğinde, çocukların genel olarak önce verdikleri cevabı tekrarladıkları tespit edilmiştir. Sadece MU ve DU meslek kararını değiştirmiştir. MU “jimnastikçi, güzel şeyler öğretiyor, takla atmak” diyerek yeni kararını açıklamıştır. MU’nun jimnastikçiyi bir meslek olduğunu anladığı ve jimnastikçi olmaya karar verdiği ileri sürülebilir. DU ise astronot olmaktan vazgeçip itfaiyeci olmaya karar vermiştir. DU’nun bu karar değişikliği, itfaiyeciliğin sınıfta üzerinde en çok konuşulan ve çocukların örnekler verdiği bir meslek olmasının yanında EF’in de itfaiyeci olma isteği ile ilişkilendirilebilir. Sınıftaki diyalog sürecinde diğerlerinin fikirlerini dinleyen DU onlar üzerinde düşünüp kararını değiştirmiştir. Du ile ilgili öğretmenle yapılan görüşmede, DU’nun

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

evinde kendi odasını bir gezegen gibi donatmış olduğu bilgisi edinilmiştir. “Astronot” olma isteği ile coğrafi çevre farkındalığı küresel düzeyde olan DU hariç, genel olarak çocukların coğrafi çevre farkındalıkları kendileri, aileleri, komşuları ve toplumsal düzey ile sınırlıdır.

Ders işleme sürecinde çocuklara “Postacı Pat” Cd’sinde izledikleri filmin bir İngiliz filmi olduğu söylenmiştir. İR ve EF “Pat İngiltere’nin neresinde yaşamaktadır?” sorusunu art arda sormuşlardır. Çocuklar bu soruyu sorarken diyaloglarla birbirlerinden etkilenmiş olabilirler. Soru iki çocuğun coğrafi anlamda çevresel farkındalığını ortaya koyduğu ileri sürülebilir.

Çocuklara bilgisayarda meslekler menüsü üzerinden meslek seçip açmaları istenmiştir. Doktor, öğretmen, astronot, kameraman, pilot, itfaiyeci, madenci, avcı ve polis görüntülerini içeren meslekler seçmişlerdir. Seçtikleri mesleğin adını ve bu meslekteki kişilerin ne iş yaptığını söylemeleri istenmiştir. İR “yangıncı” ve EF “İtfaiyeci” diyerek heyecanla bağırmıştır. DU, EF ve İR “biz itfaiyeci olmak istiyoruz” demiştir. “Neden?” sorusu üzerine EF “her yerde itfaiyeci var. Orman yangınları oluyor. Birisi yangın söndüremedi öldü” cevabını vermiştir. Orman yangınlarının güncel, hayata yakın bir konu olması nedeniyle çocuklar tarafından takip edilip anlaşıldığı söylenebilir. Görsel medya iletişim araçlarından izledikleri ve çevrelerinden yaşadıkları olayları ve durumları fark etmeleri dünyayı algılama düzeylerinin toplum ve ülke çemberinde genişlediğini göstermektedir.

Ders içi etkinlikte çocuklar Sinop’ta balıkçı ve balık gördüklerini söylemişlerdir. Bu durum coğrafya ve ekonomi eğitimi kapsamında yakın çevreleriyle ilgili farkındalıklarını göstermektedir. Çocuklara deniz ve balıkçılık arasındaki ilişki anlatılmış ve “Ankara’da balıkçı var mıdır?” sorusu yöneltilmiştir. EF “hayır orada orman var. Ankara’da balıkçı yoktur” cevabını vermiştir. EF daha önce Ankara’ya gitmiştir. Deniz ile balık ve balıkçılık ilişkisi hakkında öğrendiklerinden, Ankara’da deniz değil orman olduğu gözleminden hareketle daha önce göl-balık-balıkçılık ile ilgili bir bilgi de verilmediği için EF mantıksal olarak doğru kabul edilebilecek bir cevap verebilmiştir. Coğrafi olarak meslek ve çevre bağlantısını kurabilmiştir

Üçüncü Alt Problemlerle İlgili Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemde “Okul öncesi dönemde çocukların meslekler konusu ile ilgili kazanımlarının tarihsel düşünme becerileri ile ilişkisi nedir?” sorusunun cevabı araştırılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler Tablo 5 ve Tablo 6’da incelenebilir.

Tablo 5. “Geçmiş zaman nedir?” Sorusuna Ait Bulgular

Ön Görüşme Cevapları	Son Görüşme Cevapları
İR. Bilmiyorum. Bilmiyorum	İR. Önce
DU. Engelliler. Yaşlılar engellidir.	DU. Eskimiş
EK.....	EK.....
MU. Hastalara geçmiş olsun denir.	MU. Yeni bebek, eski bebek
Oyuncaklara zarar vermeden oynamak. Paylaşmak.	
EF. Hasta olduğunda iyileşirsin	EF. Bebek olmak
EM.....	EM.....

Çocuklardan EM görüşmeye katılmamış; EK ise konuşmak istememiştir. “Geçmiş zaman nedir?” sorusuna cevap verenlerden DU “engelliler. Yaşlılar engellidir” cevabı ile yaşlıların hareketlerindeki kısıtlamaları gözlemlemiş olması nedeniyle ve belki baston/destekle yürüyen yaşlıları gözlemlediği için engellilik ve yaşlılığı özdeş kavramlar olarak düşünmüş olabilir. DU’nun, yaşlılığın geçmişi çağrıştıran bir kavram olması nedeniyle engelli/yaşlı olmayı geçmiş kavramını açıklamada kullanması oldukça anlamlı bir veridir. MU’nun “hastalara geçmiş olsun denir. Oyuncaklara zarar vermeden oynamak. Paylaşmak” cevabına benzer şekilde EF “hasta

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

olduğunda iyileşirsin” cevabını vermiştir. MU ve EF’in cevabı, onların “geçmiş olsun” cümlesi ile geçmiş zamanı karıştırdığını ortaya koymaktadır. Ön öğrenmelerine dayanan bu cevabın nedeni anaokulu öğretmenlerinin çocukları daha önce hasta arkadaşlarını ziyarete götürmesi ve onların arkadaşlarına geçmiş olsun dileklerinde bulunmuş olmalarıdır. Son görüşmede ise çocukların sıraladıkları “önce”, “yeni bebek, eski bebek”, “bebek olmak” ifadeleri anlamlı ortak bir noktada kesişmektedir. Bu ifadeler çocukların ön öğrenmelerinde yer alan kendi bebeklikleri ile ilgili bir geçmişlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Mesleklerin öğretimi ile ilgili etkinlik sürecinde öğretmenleri çocuklara tarihsel resimlerle geçmişlik kavramını anlatmaya çalışmıştır. Böylece çocukların yeni edindikleri bilgiyi daha önceki bilgileriyle ilişkilendirdikleri görülmüştür.

Tablo 6. “Geçmişteki insanlar hangi meslekleri (iş) yapıyordu?” Sorusuna Ait Bulgular

Ön Görüşme Cevapları	Son Görüşme Cevapları
İR. Bilmiyorum. DU. Yaşlılar engellidir. EK. Oyuncakları satıyor. MU..... EF. Bazıları ayakkabı satar, bazıları ayakkabı tamir eder.	İR... DU. Göz doktoru, etçi, öğretmen, kuaför EK. Balıkçı, itfaiyeci, tekerlek MU. Araba, ev, kasap EF. Farklı insanlar farklı, yabancı, tanıdığımızdan

“Geçmişteki insanlar hangi meslekleri (iş) yapıyordu? sorusuna” DU’nun “yaşlılar engellidir”, EK’in “oyuncakları satıyor” ve EF’in “bazıları ayakkabı satar, bazıları ayakkabı tamir eder” cevapları çocukların geçmişteki insanları kendilerinden büyük ve yaşlı insanlar olarak düşündüklerini göstermektedir. Geçmişteki insanlar ile geçmişlik kavramı yakın zaman ile sınırlıdır.

Etkinlik sürecinde çocuklara Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk dönemlerine ait günümüzde de devam eden geçmişteki meslek gruplarına ait resimler gösterilmiştir.

Resim 1. Eski bir balıkçı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

Öğretmenleri Resim 1'i çocuklara göstererek "bu resim çok önceden mi çekilmiş" sorusunu yöneltmiştir. EF "evet" diye cevap vermiş; "nereden anladın?" sorusu üzerine; "balıkçı çok

önceden yaşıyor, yaşlı" şeklinde gerekçelendirerek cevap vermiştir. Geçmişe dair vurgu için kullandığımız "çok önceden" ifadesi EF tarafından balıkçının yaşlılığı ile ilişkilendirilerek cevaplanmıştır. "Balıkçı resminin geçmişe ait olduğunu nereden anlıyoruz?" sorusuna DU fotoğrafa bakarak "balıklar sepette" kanıtını göstermiştir. Nedeni sorgulandığında DU "onlar ölmüşlerdir; o yüzden" ifadesi ile gerekçelendirilmiştir. Fotoğrafın çekildiği anda balıkların yaşamıyor olması DU için geçmişliği ifade eden bir nedendir. DU için geçmiş kavramı fotoğrafın çekildiği andan önceki kısa bir zaman dilimini içermektedir.

Resim 2. Kassar¹

Öğretmenlerinin Resim 2'yi göstererek "resimdeki ne iş yapıyor?" sorusuna çocuklar meslek belirtmeden "Atatürk" cevabını vermişlerdir. Çocuklar resimdeki görüntülerin uyandırdığı çağrışımla Atatürk'ün bazı fotoğraflarındaki giyim özelliklerine benzetmiş olabilirler. Kronolojik düşünme becerisi bağlamında çocukların verdikleri cevaptan Atatürk'ün bugünden farklı bir zaman diliminde yaşadığını ve farklı giyindiğini sezgisel olarak algıladıkları ileri sürülebilir. Resimlerde bugün olan fakat görünüş ve kıyafetlerinin günümüzden farklı olduğu kasap, berber ve balıkçı resimleri gösterilmiştir. "Bu resimde gördüğünüz hangi meslektir?" sorusu çocuklar tarafından mesleğe ait unsurlar fark edilerek "etçi, berber ve balıkçılık" denilerek doğru tanımlanmıştır.

Dördüncü Alt Problemlerle İlgili Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt probleminde "Okul öncesi dönemde çocukların meslekler konusu ile ilgili kazanımlarının vatandaşlık eğitimi ile ilişkisi nedir?" sorusunun cevabı araştırılmıştır. Etkinlik sürecinde çocuklara aynı meslek grubundan farklı renk ve kültürlerden insanları içeren fotoğrafların olduğu bir sunum yapılmıştır. Fotoğraflardan meslekleri ve etnik kültürel öğeleri tanımaya yönelik ayrıntılı sorular sorulmuştur. Sağlıkçıların yer aldığı bir fotoğraf gösterilerek hangi meslek olduğu sorulmuştur. IR "hasta" demiştir. Çocuklara ten renkleri sorulmuştur. "beyaz", "gri" cevapları gelmiştir. IR onların "esmer" olduğunu söylemiştir. Çocuklar farklı renkte teni olanları ifade ederken vatandaşlık eğitimi bağlamında diğerini ötekileştiren bir kavram kullanmamışlardır. Bilişsel düzeyde çocuklar farklı olanı algılayabilmekteydiler. Dersin sonunda yapılan son görüşmede "geçmişteki insanlar hangi meslekleri yapıyordu?" sorusuna karşılık, EF'in verdiği "farklı insanlar, tanıdığımızdan farklı, yabancı" cevabı ders işleme sürecinde aktarılan, farklı ülkelerde aynı işi yapan farklı renk ve kültürlerde insanların yaşadığına dair bir bilgiyle yakından ilişkili görünmektedir.

Beşinci Alt Problemlerle İlgili Bulgular

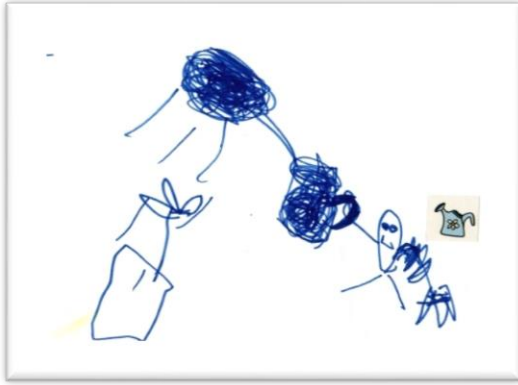
Araştırmanın beşinci alt probleminde "Okul öncesi dönemde çocukların meslekler ile ilgili sanatsal etkinliklerinin sosyal bilgiler eğitimi ile ilişkisi nedir?" sorusunun cevabı araştırılmıştır.

¹ Kassar özel bir şekilde inşa edilmiş taş havuzlarda halı kilim tülbent, keçe ve benzeri şeyleri yıkama yani suda çırparak temizleyen kişilere denirdi.

Resim 3. IR'in ressam kadın çalışması

IR'a şovale üzerinde resim olan boş bir sayfa verilmiştir (Resim 3). IR elinde fırçası olan bir ressam çizdiğini, karalamalarının ressamın paleti olduğunu belirtmiştir. Ressam etkinlikler sırasında öğrencilere gösterilen bir meslek olmamasına rağmen IR bu mesleğe dair ipucunu fark etmiştir. Mesleği düş gücünü kullanarak mekânsal ortamda imgesel olarak çizebilmiştir.

Resim 4. DU'nun bahçıvan resmi.

Etkinlikler sırasında bahçıvanlıktan bahsedilmiştir. DU Resim 4'te gördüğü sulama kabını bahçıvan ile ilişkilendirebilmiştir. Düş gücünü kullanarak bahçıvanın elinde su kabı ile bir çiçeği suladığını çizmiştir. Bahçıvanlığı imgesel olarak resmetmesi ve sözlü anlatımında bahçıvanın yetiştirdiği marulları sattığından bahsetmesi ekonomik olarak ondan kazanç sağladığını, bahçıvanlığı bir meslek olarak algıladığını göstermektedir.

Resim 5. EK'in postacı resmi

Resim 5'te PTT arabası (posta arabası) yer almaktadır. Etkinlikler sırasında çocuklara postacı Pat çizgi filmi izlettirilmiştir. Pat posta arabası ile mektup dağıtmaktadır. EK'e çizdiği resimden ayrıntılar sorulmuştur. EK sayfadaki posta arabası için "postacı mektup dağıtıyor" diyerek hangi mesleğe ait bir araç olduğunu ve postacının görevini tanımlamıştır. Mesleğe ait bilgi EK tarafından öğrenilmiştir. Motosiklet ve köpek olarak tanımladığı çizimlerini "Motosikletli

köpekleri kovalıyor" diye ifade etmiştir. Posta arabası, vatandaşlık eğitimi kapsamında gündelik hayatın akışı içerisinde motosikletli ve köpeklerle birlikte mekân üzerinde yerini almıştır.

Resim 6. MU'nun Kalemleri

Resim 6'da taslak resim içerisinde kalemler yer almaktadır. MU Resim 6'da "kalemler, ev, çatı, çocuk, çocuk kapıya vurmuş, kırılmış kapı" çizdiğini anlatmıştır. MU için kalemler bir mesleği çağrıştırmamaktadır. Düş gücünde kalemler, mekânsal bir ortamda hayatın akışı içerisinde tamamlanmıştır.

Turkish Studies

Resim7. EF'in oltası

Resim 7'de olta resmi yer almaktaydı. EF oltaya paralel olarak "balıkçı evi, küçük balık, yol ve deniz" çizdiğini söylemiştir. EF oltanın balıkçılık mesleğine ait bir malzeme olduğunu tanımıştır. Balıkçılığı coğrafi olarak denizle bütünleşik bir meslek olarak resmetmiş ve balıkçılık mesleğini tüm detayları ile tanımlamıştır. EF'in coğrafi olarak çevresel farkındalığı vardır.

Tartışma Ve Sonuç

Çocuklara anne ve babalarının çalışma nedenleri sorulmuş; genellikle kendi temel istek ve ihtiyaçlarını içeren cevaplar alınmıştır. Bu cevaplar, "insanların neden çalıştığını açıklar (istediğimiz şeyleri satın almak için para kazanmak zorunda olunmamız gibi örnekler)" (MHSSCF, 2003, s.14) kazanımının gerçekleştiğini göstermektedir. Bu bulgu, aynı zamanda çocukların düşüncelerinin hareket noktasının "ben merkezi" ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre bilişsel süreçlerinin, kendilerinden /kendi gereksinim ve isteklerinden hareketle şekillendiği söylenebilir. Bu bulgu, Mindes'in (2005, s.2) ileri sürdüğü "okul öncesi dönemde çocukların büyük fikirleri kendisi, ailesi ve toplumla bağlantılı konulardan kaynaklanmaktadır" görüşüyle de örtüşmektedir. Öte yandan "para" gibi ekonominin temel kavramlarından olan bir kelimeyi insanların neden çalıştıklarını ifade ederken kullanmış olmaları bulgusu, Senesh (1963) ve Kourilsky'nin çalışmalarında ortaya koydukları temel ekonomik kavramların okul öncesi dönemde öğretilebileceği (Sunal ve Haas, 2002'dan Akt., Coşkun-Keskin, tb) yönündeki bulguları destekler niteliktedir.

"Büyüyünce ne olmak istiyorsun, neden istiyorsun?" sorusuna yönelik çocukların sıraladığı tüm cevaplar değerlendirildiğinde "evdekiler de dâhil farklı iş alanlarında çalışanlardan örnekler verme" (MHSSCF, 2003, s.14) kazanımının gerçekleştiği öne sürülebilir.

Çocukların güncel konular ile ilgilendiği tespit edilmiştir. Çocukların itfaiyecilik mesleğini tanımları, mesleği farklı çevrelerde meydana gelen orman yangınlarıyla açıklamaları ve yangında ölenler örneğini vermeleri bu çalışmanın dikkate değer bulgularındandır. Çocuklar, sanat etkinliğinde kendilerine verilen sayfa üzerinde ilgili mesleğe ait görsel ipucunu değerlendirerek mesleğe ait tamamlayıcı unsurları kendi bağlamsallığı içerisinde düş güçlerini kullanarak mekânsal ortamında çizebilmişlerdir. Çalışmada 4-5 yaş arası çocukların, yaşadıkları mekâna ait çevresel farkındalık düzeyi görecelik göstermiştir. Nitekim Perry (2002), Fromboluti ve Seefeldt (1991), Risinger (1992), Stoltman (1991) Okul öncesi dönemde çocukların yaşadıkları yerdeki fiziksel özelliklerin isimlerine, toprak şekillerine, sulak alanlarına, bitki, hava ve iklim koşullarına dikkat çekilerek farkındalıkları ve çevresel duyarlılıklarının artırılabilir olduğunu savunmaktadır (Tuğrul ve Güler, 2007, s.31).

Çocuklarda kronolojik düşünme becerisini tespit etmeye yönelik olarak sorulan "geçmiş zaman nedir?" sorusunun çocuklar tarafından anlaşılamadığı yapılan ön görüşmede tespit edilmiştir. Zaman kavramını çocuklar ön öğrenmelerinde yer alan "geçmiş olsun" ifadesi ile karıştırmıştır. Balıkçının yaşlı olması ile açıklanmıştır. Geçmişteki insanlar, çocuklar için kendilerinden yaşça büyük kişilerdir. Yine etkinlik sürecinde çocukların geçmiş zamanı kendi bebeklikleri ile başlayan ve içinde bulunulan zamandan öncesini içeren kısa bir zaman dilimi ile sınırladığı görülmüştür. Çocukların zaman içerisinde değişime dair ifadeleri "kronoloji ve zamanla

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

bağlantılı kelimeleri ve cümleleri doğru kullanır” (MHSSCF, 2003, s.13) ve “tarihsel kronolojik düşünmeyi anlar” (WSSS-K12, 2013, s.19) kazanımlarına uygun olarak tarihsel düşünme becerisi ile ilişkili bulunmuştur. Seefeldt da (2005) erken çocukluk döneminde çocukların geçmişi günümüzden ayırt ettiğini belirtmektedir. Çocuklar geçmişe ait ifadeleri kendilerinden çok öncesine ötelemeleri de sahip olduğu anlamları kavramışlardır. Hannibal, Vasiliev ve Lin (2002) de bu çalışmada elde edilen bulguları destekler şekilde çocuklara tarihi “sözel olarak anlatmak yerine çocukların doğrudan yaşantısı ile ilişkilendirilmesi” gerektiği görüşündedirler. Bu araştırmanın bulguları da “... okul öncesi seviyesinde tarih ve sosyal bilgiler konularının öğretiminde izlenen sıralama ilk önce ben merkezli bir noktadan hareketle çocukların aileleri, sonrasında okul, toplum, eyalet ve ülkeleri ile ilgili deneyimleri üzerine kurulmaktadır” görüşünü destekler niteliktedir (MHSSCF, 2003, s.13). Tarihte süreklilik kavramı doğrultusunda çocuklar verilen örnekleri geçmişten bugüne devam eden bir meslek olarak örnekleyebilmişlerdir. Çalışmada elde edilen bulgular Seefeldt ve Galper (2000) ve Hoge'nin (1994) tarih eğitiminin çocuklarda kronoloji, değişim ve süreklilikle ilgili anlayış geliştirebildiği iddialarını desteklemektedir (Tuğrul ve Güler, 2007, s.33).

Fotoğraflardan meslekleri ve mesleklerde gösterilen kişilerin etnik kültürel öğelerini tanımaya yönelik ayrıntılı sorular sorulmuştur. Çocuklar farklı renkte teni olanları ifade ederken vatandaşlık eğitimi bağlamında diğerini ötekileştiren bir kavram kullanmamışlardır. “Aileler ve gruplardaki benzerlik ve farklılıkları tanımlar” (SSSC-K12, 2002, s.19-20) kazanımının çocuklar tarafından gerçekleştirildiği öne sürülebilir. Mullins (1990) ve Patrick (1992) çocukları farklı etkinliklerle farklı kültürlerde ailelerin yaşamları ile karşılaştırmanın onlara uluslararası bir perspektif kazandıracaklarını ileri sürerler (Tuğrul ve Güler, 2007, s.29).

Çocuklar görüşmede kendilerine sorulan sorulara cevap vermede çekimser kalmalarına karşı, sınıf içi öğretmen-öğrenci etkileşimini içeren karşılıklı konuşmalarda daha fazla konuşup, açıklamalar yaptıkları ve daha kapsamlı örnekler verdikleri görülmüştür. Bu durum Alexander'ın (2004, s.27) ortaya koyduğu karşılıklı konuşma/diyalog/söyleşiye dayalı *Bildirimsel Öğretim* sürecinde, öğretmen ve öğrencilerin birbirlerini dinledikleri, birbirlerinin fikirlerini paylaştıkları ve alternatif bakış açılarını düşündükleri görüşünü desteklemektedir (Yapıcı, 2006, s.76).

Öneriler

Okul öncesi dönem çocuklarının bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olarak sosyal bilgiler eğitimini almaya hazır oldukları ve böyle bir eğitimin kazanımları gerçekleştirebileceği ortaya konulmuştur. Bu bulgular, ve hali hazırda ABD gibi kimi ülkelerde okul öncesi dönemde sosyal bilgiler eğitiminin veriliyor oluşu Türkiye’de de “Okul Öncesi Dönemde Sosyal Bilgiler Eğitimi”ne dair bir eğitim programının hazırlanabileceğine işaret etmektedir. Geleceğin vatandaşlarının yetiştirilmesinde ve demokrasinin yerleşmesinde önemli bir rol böyle bir eğitiminin Türkiye’de başlaması ve yaygınlaştırılması zorunlu hale getirilebilir. Öte yandan okul öncesi dönemde sosyal bilgiler eğitiminin başarıyla gerçekleştirilmesinde öğretmen de önemli bir faktördür. Zira okul öncesi dönemi öğretmenleriyle ilgili olarak National Council of Social Studies (1994) sosyal bilgiler eğitiminin etkili bir şekilde tasarlanmasından sorumlu öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitiminden geçirilmesi gerektiğinden bahsetmektedir (Katz, İnan, Tyson, Daxon ve Kang, 2010, s.2). Üniversitelerde okul öncesi öğretmenliği bölümlerinde lisans ve sosyal bilgiler öğretmenliği lisansüstü derslerde, “Okul Öncesi Dönemde Sosyal Bilgiler Eğitimi” dersi zorunlu hale getirilebilir. Araştırmacılar okul öncesi dönemde sosyal bilgiler eğitime dair araştırmalarını yoğunlaştırabilir. Yapılan bilimsel çalışmalar çerçevesinde okul öncesi dönemde sosyal bilgiler eğitimi yapılandırılabilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

KAYNAKÇA

- ALEXANDER, R. (2004). *Towards Dialogic Teaching Rethinking Classroom Talk*. Dialogos UK Ltd.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., & ÇAKMAK, E. K., AKGÜN, Ö. E., KARADENİZ, Ş., DEMİREL, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- COŞKUN-KESKİN, S. & KIRTEL, A. (2012). Erken Çocukluk Döneminde Türk Kültürüne Ait Sanat Örnekleri Aracılığıyla Sosyo-Kültürel Eğitim. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. www.suje.sakarya.edu.tr/index.php/suje/article/download/43/43 Erişim: 25 Ağustos 2013
- DİLEK, D., & YAPICI, G (2005). The Use Of Stories In The Teaching Of History. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, 5(2), 1-12. <http://centres.exeter.ac.uk/historyresource/journal10/papers/dilek.pdf> Erişim: 30 Ocak 2014
- DİLEK, D. (2007). *Tarih Derslerinde Öğrenme Ve Düşünce Gelişimi* (3. baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- DİLEK, D. (2009). Geçmiş İmgelerle Yeniden Kurmak: İlköğretim Düzeyinde Tarihsel İmgelem Becerilerinin Kullanımı Üzerine İkonografik Bir Analiz. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri/Educational Sciences: Theory & Practice*, 9 (2), 633-689.
- EGAN, K. (1978). Teaching The Varieties Of History. *Teaching History*, 20 (20), 20-23
- EKİZ, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş: Nitel, Nicel Ve Eleştirel Kuram Metodolojileri*. Ankara. Anı Yay.
- GLESNE, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş* (çev. A. Ersoy, P. Yalçınoğlu) Ankara: Anı Yayınları.
- GÜLER, T., & TUĞRUL, B. (2007). Okul Öncesi Çocuklarına Yönelik Sosyal Çalışma Alanında Tarih ve Coğrafya Eğitimi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(33), 29-35.
- HUSBAND, J. T. (2010). He's Too Young To Learn About That Stuff: Anti-Racist Pedagogy And Early Childhood Social Studies. *Social Studies, Research and Practice*, 5(2), 61-75
- HSSFCPS (2005). History-Social Science Framework For California Public Schools Kindergarten Through Grade Twelve. www.cde.ca.gov/ci/cr/cf/documents/histsocsciframe.pdf. Erişim: 25 Haziran 2013
- İLTER, İ. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Sorgulayıcı-Araştırma Tabanlı Öğrenme Modeli: Başarı Ve Öğrenmede Kalıcılığın İncelenmesi. *Turkish Studies* 8 (12), 591-605.
- KATZ, L., & İNAN, H. Z., & TYSON, C., & DXSON A., & KANG H. Y. (2010). Professional Development For The Early Learning Content Social Studies Standards, *International Electronic Journal of Elementary Education*, 2(2), 261-286. http://www.iejee.com/2_2_2010/katz.pdf. Erişim: 10 Kasım 2013
- MASRAN, M. N. (2005). *Historical Thinking Skills Of Pre-Service Teachers In Secondary School Social Studies Methods Course*. Proquest Information and Learning Company. United States Code.
- MHSSCF (2003) *Massachusetts History And Social Science Curriculum Framework*. <http://www.doe.mass.edu/frameworks/hss/final.pdf>. Erişim: 15 Ekim 2010

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

- MINDES, G. (2005). *Social studies in today's early childhood curricula*. <http://journal.naeyc.org/btj/200509/MindesBTJ905.pdf>. Erişim: 8 Kasım 2012
- NAEYC (2009). *Developmentally Appropriate Practice In Early Childhood Programs Serving Children From Birth Through Age 8*". <http://www.naeyc.org/files/naeyc/file/positions/PSDAP.pdf>. Erişim: 6 Eylül 2012
- NAYLOR, D. T., & DIEM, R. (2001). *Elementary And Middle School Social Studies*. London: Mc Graw Hill.
- KARATEKİN K., MEREY Z., SÖNMEZ F. Ö., KUŞ Z. M. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İnsan Hakları Eğitimine Yönelik Tutumları. *Turkish Studies*. 7 (4), 2193-2207.
- OhioDE (2012) *Ohio's New Learning Standarts: K8 Social Studies*. Ohio Of Departman Education. <http://education.ohio.gov/getattachment/Topics/Academic-Content-Standards/Social-Studies/K-8-Social-Studies-Standards-Updated-September-2012.pdf.aspx> Erişim: 5 Eylül 2012
- ÖZTUNA-KAPLAN, A. (2013). Durum Çalışması. S. Baştürk (Ed.). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri İçinde* (197-217). Ankara: Vize Yayıncılık.
- POYRAZ, H., & DERE, H. (2003). *Okul Öncesi Eğitimi Ilke Ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- SEEFELDT, C. (2005). *Social Studies For The Preschool/Primary Child*. Seventh Edition. USA: Pearson Merrill Prentice Hall.
- SLAVIN R. E. (1996). Research On Cooperative Learning And Achievement: What We Know, What We Need To Know. *Contemporary Educational Psychology* 21, 43-69.
- SSSC-K12 (2006). Social Studies Standart Course K-12. North Carolina Social Studies Standard Course Of Study Effective. <http://www.dpi.state.nc.us/curriculum/> Erişim:15.6.2012
- ŞAHİN, B. (2009). Metodoloji. A. Tanrıoğen (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri İçinde* (S.109-130). Ankara: Anı Yayınları.
- TÜZEL, S., & ÇEKİÇ, O. (2013). Eylem Araştırması. S. Bastürk (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri İçinde* (S.219-246). Ankara: Vize Yayıncılık.
- YAPICI, G. (2006). *Dört Kültürde Tarih Öğretimi Yaklaşımı: İngiltere, Fransa, İsviçre Ve Türkiye Örnekleri*. Marmara Üniversitesi, İstanbul: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- YAŞAR M. C., & İNAL, G., & UYANIK, Ö., & YAZICI, H. (2012) Okul Öncesi Dönemde Coğrafya Eğitimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (39), 75-87.
- YILDIRIM, A., & ŞİMŞEK, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIZ, S, AKBABA A. (2013). Okul Öncesi Eğitiminin Zorunlu Eğitim Kapsamına Alınmasına İlişkin Alanda Görevli Öğretmen ve Yönetici Görüşleri Volume. *Turkish Studies* 8 (13), 1743-1773.
- ZARILLO, J. (2000). *Teaching elementary social studies*. Pearson / Merrill Prentice Hall
- WSSS-K12 (2013). *Washington state social studies k-12 learning standart*. <http://www.k12.wa.us/socialstudies/pubdocs/socialstudiesstandards.pdf> . Erişim: 6 Eylül 2013.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/5 Spring 2014

